

механізму країни. Рівень централізації рішень, що приймаються, мають забезпечити єдність інноваційної політики не руйнуючи самостійність і відповідальність місцевих органів влади за ефективне використання інноваційного потенціалу регіону.

4. Активізація інноваційного розвитку кожного з регіонів України сприятиме усуненню негативних соціально-економічних тенденцій, що виразно проявилися в останні десятиріччя. Це зокрема: посилення диференціації рівнів соціально-економічного розвитку регіонів; виникнення множини проблемних регіонів-територій з особливими, соціальними, економічними, екологічними аномаліями; зростання дезінтеграції (послаблення міжрегіональної взаємодії) економічного простору країни. Перелом негативних тенденцій і стала прогресивна еволюція інноваційного розвитку регіонів можуть здійснюватися під дією консолідованої інноваційної політики держави і конструктивних сил суспільства. Тим самим будуть усунені ілюзії самовирішення назрілих регіональних проблем в умовах становлення ринкових відносин.

Смирнов І. Г., д.геогр.н., професор,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка, м. Київ

УКРАЇНСЬКЕ ЧУМАЦТВО ЯК ТУРИСТИЧНИЙ РЕСУРС (В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНИХ АСПЕКТІВ ЛОГІСТИКИ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ)

Чумаки в Україні — це не просто фах, а цілий пласт історії та географії логістики в нашій країні. Як нині складають пісні про водіїв-дальнобійників, так колись про їхніх попередників — чумаків створювали оповіді та вірші. Недарма «Чумацьким шляхом» в Україні називають скупчення галактик у Всесвіті, що російською зветься «Млечный путь». Чумацький торговельно-перевізний промисел на території України виник у 2-й половині XVI ст. Люди потребували солі і чумаки взялися забезпечити цю потребу, незважаючи на усі небезпеки та труднощі подібного «бізнесу». Протягом трьох сторіч чумаки постачали в Україну сіль та рибу, а також, інші дрібно-роздрібні товари — зерно, картоплю, овочі, заморські фрукти тощо. Ця діяльність чумаків про-

довжувалась аж до появи залізниць, тобто до половини XIX ст. У ті далекі часи сіль привозили з чорноморського узбережжя, з Криму або Галичини. Це був дуже обширний промисел, адже крім значної за обсягом торгівлі з турками, поляками, сербами, кримськими татарами, чумаки вели торгівлю і всередині Запорізької Січі, предметами якої були єпанчі, сідла, стремена, шаблі тощо. Термін «чумак» у письмових джерелах вперше з'явився у 1637 році. Походження самого слова має декілька версій. Початкова назва цього фаху була «люди», потім «солонники», адже сіль була головним товаром, який перевозили з Криму в Україну. Кримські татари називали таких людей чумаками, тобто перевізниками. Це є перша версія походження терміну. Другу пов'язують з словом «чума», оскільки, оберігаючи себе від хвороби, торговці намащували свій одяг дьогтем, тому цей одяг переважно був чорного кольору. Нарешті, третя версія пов'язана з словом «чум» — так називався ковш для пиття води під час переїздів. Діяльність чумаків була важливим елементом господарського життя Запоріжжя та усієї України, зародком національного українського купецтва та підприємництва, який засновувався на артільному підході. Традиційно у похід за сіллю вирушали мешканці декількох сіл, основний склад яких становили люди, що вже мали досвід подібних поїздок. Ці фахівці своєї справи визначали кількість учасників, необхідне число возів та волів, як основної тяглової сили. Вони ж окреслювали, що і скільки треба брати з собою у дорогу — які продукти, товари. Адже подорожі чумаків були пов'язані з значним ризиком, оскільки часто вони ставали об'єктом нападу як з боку татарів, так і місцевих розбійників (гайдамаків). Через цю причину чумаків зазвичай супроводжували охоронці, конвойні, що наймалися за особливу плату («ралець»). У випадку нападу грабіжників, чумаки з метою захисту споруджували з возів укріплені табір. Кожна «валка» (такою була назва чумацької експедиції) мала виборного отамана з досвідчених чумаків. Він визначав шлях «валки», призначав денних та нічних сторожів худоби, встановлював час руху та відпочинку, врегульовував розлади та суперечки. Окрім отамана кожна валка обов'язково мала у «штаті» кухаря-кашеваря. Особлива увага в чумацькій справі приділялася транспорту, який у чумаків включав вози та рушійну силу — волів. Чумацький віз називався «мажа» та виготовлювався з дерева з мінімальним застосуванням металу. Готовий віз можна було купити, а можна

було зробити на замовлення. Але особливою честю для чумака вважалося виготовити свій віз самому. Робили вони це використовуючи деревину ясеня, дубу, грабу та сосни — для кожної деталі застосовувалася окрема порода дерева. Вози могли бути трьох різних розмірів. У найбільший завантажували 1920 кг вантажу, у найменший — 960 кг. Запрягали до воза звичайно пару волів і такий віз міг подолати сотні верст з вантажем до 100 пудів солі чи інших товарів. Особливою, а можливо найпершою турботою чумака були воли, адже від них залежав успіх «валки». Чумаки особливо цінували кремезних, могутніх волів, адже з їх допомогою не тільки перевозили тони товарів, але й орали. Доглядали чумаки за волами, як за малими дітьми, — і мили, і соломомою терли, щоб шерсть була кучерява. Роги бикам для блиску чистили склом, а ті з чумаків, хто міг собі дозволити, навіть золотили їх. На шию волам вішали дерев'яні дзвоники. Зазвичай, один віл служив біля п'яти років, а потім його міняли на молодого. Свій перший щорічний виїзд чумацькі артелі здійснювали після Миколина дня (9 травня), коли на полях з'являлася перша трава. До їхнього прибуття сіль уже заготовлювали на кримських солених озерах так звані ломщики. Навантаживши фури сіллю, чумаки вирушали у зворотній шлях. Ставши на нічліг, чумаки розпалювали велике вогнище та готували куліш. У дорогу вони брали з собою обмежений набір продуктів: сухарі, пшоно, сало, бочку для води та баклагу з горілкою. На додаток до цього обов'язково брали півня, щоб щоранку будив чумаків-мандрівників. Влада підтримувала чумаків — так у Катеринославі у 1788 році князь Потьомкін організував «обоз», що включав біля 3 тисяч четвероволових підвід, понад тисячу волів та 1,5 тисячі візників — для забезпечення 100-тисячного війська, яке тримало в облозі Очаків. У цьому обозі брали участь в основному мешканці Єлісаветграду (нині Кіровоград), оскільки саме там знаходився центр українського чумацтва. Загалом вивезти сіль було можливе протягом 130—150 днів у році — з травня до жовтня. За ці кількамісячні подорожі чумаки набували доброго фізичного гарту, здатності витримувати будь-які труднощі. Нездарма саме з середовища чумаків вийшли значні українські підприємці — купці, промисловці, землевласники тощо, такі як Терещенки, Харитоненки, Ханенки. Це були найкращі представники нації, що залишили великий слід в історії України, в розвитку її господарства, в архітектурі та культурі Києва та інших міст та

містечок України, а нині їхня спадщина може слугувати потужним ресурсом для розвитку різноманітних видів туризму (пізнавального, музейного, історико-патріотичного), музейної справи, екскурсознавства тощо. У цьому контексті цікавим для туристів і корисним для України було б створення Музею чумацтва у Кіровограді.

Література

1. Приходько В. В Крым за солью / В. Приходько // Загадки истории. — 2015. — № 11. — С. 25.
2. Все про чумацтво [Електронне джерело]. — Режим доступу: <http://chumactvo.info/>
3. Ралі «Чумацький шлях» [Електронне джерело]. — Режим доступу: <https://www.google.com.ua/search>

Амосов О. Ю., д.е.н., професор,
заслужений діяч науки і техніки України,
завідувач кафедри економічної теорії та фінансів,
Харківський регіональний інститут державного управління
Національної академії державного управління
при Президентіві України, м. Харків
Власенко Т. А., к.е.н., доцент кафедри державного
управління, публічного адміністрування
та регіональної економіки, Харківський національний
економічний університет ім. С. Кузнеця, м. Харків

ОЦІНКА ФАКТОРІВ ВПЛИВУ ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НА ФОРМУВАННЯ ТА ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ СИНТЕЗОВАНОГО КАПІТАЛУ РЕГІОНУ

Процес формування та ефективного використання синтезованого капіталу регіону, до складу якого входить людський, інтелектуальний та соціальний, є достатньо складним. У якості гіпотези ми стверджуємо, що є перелік факторів зовнішнього середовища, які певним чином впливають на зазначені процеси. Серед факторів визначаємо мікро-, мезо- та макрорівневі та засобом застосування когнітивного підходу етапи дослідження відобразимо таким чином: дослідження проблеми, визначення мети і завдань; побудова когнітивної карти; побудова когнітивної моделі і перевірка її